

ВЛИЯНИЕ ИНВЕСТИЦИОННО-ИННОВАЦИОННОЙ ПОДСИСТЕМЫ РЕГИОНА НА ЕГО РАЗВИТИЕ

В статье экономика региона рассмотрена с позиции системного подхода. Исследована совокупность и взаимосвязь подсистем региональной экономики. Обобщена и проведена сравнительная оценка социально-экономических подсистем с позиции выявления приоритетных подсистем, которые, прежде всего, определяют воспроизводственное развитие регионов, позволяет выявить доминирующие подсистемы: финансово-бюджетная, социальная, институциональная, и лидирующие: инновационная и инвестиционная подсистемы. Определено инновационно-инвестиционную подсистему, как ключевую в формировании воспроизводственного потенциала региональной экономики. Указано отличие формы проявления свойств инновационной подсистемы от свойств системы в целом.

Ключевые слова: регион, воспроизводственный потенциал, подсистемы экономики, инновационная подсистема, взаимосвязь.

THE INFLUENCE OF INVESTMENT-INNOVATIVE SUBSYSTEM OF THE REGION ON ITS DEVELOPMENT

In the article, the region's economy is considered from a systematic approach. The collection and interconnection of the subsystems of the regional economy are investigated. A generalized and comparative assessment of socio-economic subsystems from the point of view of identifying priority subsystems, which primarily determines the reproductive development of regions, allows us to identify the dominant subsystems: fiscal, social, institutional, and leading: innovation and investment subsystems. The innovation-investment subsystem has been identified as the key to shaping the reproductive potential of the regional economy. The difference between the form of manifestation of the properties of the innovation subsystem and the properties of the system as a whole is indicated.

Key words: region, reproductive potential, subsystem of the economy, innovative subsystem, interconnection.

УДК 332.142

Брянцев В.О.

доктор географічних наук, професор,
Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

СТАЛИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ

В Україні продовжується етап комплексних перевтілень, метою яких є вихід країни на траєкторію сталого соціально-економічного розвитку. У даній статті досліджено особливості сталого розвитку регіонів. Автором визначено та систематизовано основні цілі, завдання та принципи сталого розвитку. А також запропоновані рекомендації щодо формування завдань сталого розвитку регіонів України.

Ключові слова: регіон, сталий розвиток, принципи управління, соціально-економічний розвиток.

Постановка проблеми. Забезпечення сталого розвитку суб'єктів України сьогодні вимагає нових підходів до формування та реалізації регіональних стратегій, обґрунтування цілей, завдань і принципів управління сталим розвитком регіону, розробки і застосування нових форм і методів управління регіональними соціально-економічними системами. Особливої гостроти ця проблема набуває в період глобальної нестабільності, яку переживає як світова спільнота, так і Україна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У регіональній економіці основи сталого розвитку

закладено в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких: І.О. Александров, В.Б. Артеменко, І.К. Бистряков, Б.В. Буркинський, І.М. Вахович, З.В. Герасимчук, Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, Л.В. Жарова, М.З. Згуровський, Б.А. Карпінський, В.П. Кухар, І.С. Кондіус, В.С. Кравців, Е.М. Лібанова, С.А. Лісовський, Л.Ц. Масловська, Л.М. Немець, Н.В. Павліха, В.Г. Поліщук, О.С. Пчелінцев, Л.Г. Руденко, В.М. Степанов, С.К. Харічков, М.А. Хвесик, Я.В. Хоменко, Л.Г. Чернюк, О.М. Шаповалова та ін.

Разом з тим, проблема обґрунтування цілей, завдань і принципів управління сталим розвитком регіону й впровадження їх в практику управління соціально-економічним розвитком потребує подальшого вивчення, систематизації та пошуку ефективних шляхів їх реалізації.

Постановка завдання. Дослідити та обґрунтувати цілі, завдання і принципи управління сталим розвитком регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того щоб зрозуміти якість економічне явище, проникнути в його суть, необхідно всебічно проаналізувати і вивчити цю категорію, простежити процес її історичного розвитку, порівняти з подібними і протилежними явищами, встановити зв'язки між цими явищами і навколишнього економічним середовищем.

Сталий розвиток в найбільш загальному вигляді – це задоволення поточних потреб без шкоди потребам майбутнього покоління. Такий розвиток відбувається на стику економічної, соціальної та екологічної сфер.

Сама ідея «сталого розвитку» має екологічне походження і виникла в зв'язку з усвідомленням, що господарська діяльність людини набула в ХХ ст. масштабів і форм, загрозливих відтворенню нашого природного середовища.

Сталий розвиток регіону, на нашу думку, це закономірність по темпу приросту економічного, людського, інтелектуального, екологічного та соціального капіталу, пов'язана з відтворенням валового територіального продукту, зростанням частки послуг у структурі економіки регіону та інфраструктурного потенціалу.

З 2000 року орієнтирами сталого розвитку служили цілі розвитку, сформульовані в Декларації тисячоліття. У зв'язку з розробкою програмних заходів в області сталого розвитку на період після 2015 року Генеральним секретарем ООН була заснована Цільова група, в якій задіяно понад 60 агентств і міжнародних організацій. У червні 2012 року Група представила свою першу доповідь під назвою «Втілюючи в життя майбутнє, якого ми хочемо».

Одне із завдань Цільової групи – розробка комплексу Цілей сталого розвитку (ЦСР), які сприятимуть проведенню цілеспрямованих та узгоджених дій в сфері сталого розвитку. На Конференції ООН «Ріо + 20», що пройшла 20-22 червня 2012 року вирішено, що робота над формулюванням ЦСР і розробка програми дій повинні вестися скоординовано. У зв'язку з цим Цільова група ООН проводить одинадцять тематичних консультацій на національному рівні в шістдесяті країнах за наступними темами:

- конфлікти і нестабільність;
- освіта;
- екологічна стійкість;
- управління;
- економічне зростання і зайнятість;
- здоров'я;
- голод і продовольча безпека;
- нерівність;

- динаміка чисельності населення;
- енергія;
- вода.

Формування пакету ЦСР було проведено робочою групою Генеральної Асамблеї ООН. Результати цієї роботи були представлені 8 січня 2015 року в узагальнюючій доповіді Генерального секретаря ООН Пан Гі Муна. Наведемо сформований перелік ЦСР:

- ліквідація бідності;
- забезпечення продовольчої безпеки;
- забезпечення здорового способу життя;
- забезпечення якісної освіти;
- забезпечення гендерної рівності;
- забезпечення всіх водними ресурсами;
- забезпечення доступу до джерел енергії;
- повна і продуктивна зайнятість і гідна робота для всіх;
- створення надійної інфраструктури, забезпечення впровадження інновацій;
- зниження рівня нерівності;
- забезпечення безпеки населених пунктів;
- забезпечення раціональних моделей споживання і виробництва;
- запобігання негативних наслідків зміни клімату;
- збереження і раціональне використання океанічних і морських ресурсів;
- раціональне використання і відновлення екосистем суші;
- сприяння побудові відкритих товариств із справедливим правосуддям;
- активізація роботи механізмів глобального партнерства [13].

Наведений перелік є актуальним і для вирішення завдань планування і організації сталого розвитку регіонів України. Відзначимо, що всі країни світу розробляють доповнення до переліку ЦСР.

На нашу думку, для умов суб'єктів України вельми актуальна постановка наступних двох цілей, які доповнюють перелік ЦСР, що відносяться до економічного компоненту соціально-економічної системи «регіон»:

- диверсифікація економіки регіону;
- збільшення частки високотехнологічних видів економічної діяльності.

Перейдемо до дослідження принципів сталого розвитку.

Основні принципи сталого розвитку були сформульовані на Конференції Організації Об'єднаних Націй, присвяченій питанням навколишнього середовища (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.). Надалі і вітчизняні, і зарубіжні дослідники пропонували свої формулювання принципів сталого розвитку.

Розглянемо найбільш важливі, в аспекті даного дослідження, судження з приводу набору принципів сталого розвитку, висловлювані в сучасній економічній літературі.

Слід погодитися з думкою Квятковської Л.А., що в перелік принципів, на основі яких має здійснюватися сталий розвиток регіональних систем, слід включити:

– забезпечення збалансованості економіки та екології;

– забезпечення збалансованості економічної та соціальної сфер у людському вимірі, що означає максимальне використання в інтересах населення тих ресурсів, які дає економічний розвиток;

– розв'язання завдань, пов'язаних з розвитком не лише в інтересах сучасного покоління, але і всіх наступних поколінь, що мають рівні права на ресурси [10].

– Багато дослідників, вважають, що при втіленні підходу сталого розвитку на практиці велике значення мають наступні принципи:

– принцип «люб'язності», який гласить, що недолік наукової обґрунтованості не може бути використаний в якості причини відстрочки заходів щодо запобігання природного деградації;

– принцип інтеграції та координації політики;

– принцип планування;

– принцип партнерства;

– принцип демократії;

– принцип справедливості [5; 7; 9].

У зв'язку з цим різні підходи з питань навколишнього середовища повинні бути інтегровані в єдину політику. Тому необхідно застосування цілісного комплексного підходу до вирішення проблем сталого розвитку.

Вельми важливо для забезпечення сталого розвитку регіональних соціально-економічних систем дотримання принципів, що відносяться безпосередньо до підсистеми управління:

– принцип холізму – система управління повинна бути функціонально цілісною;

– принцип необхідної різноманітності систем управління. Всі регіони характеризуються неоднорідністю територіальної, галузевої, природно кліматичної, демографічної та соціальної структури;

– принцип єдності мети.

Слід зазначити, що принципи сталого розвитку тісно взаємопов'язані, доповнюють один одного, і не можна керуватися тільки одним принципом (або декількома), ігноруючи інші принципи, ні в практичній, ні в дослідницькій роботі.

Перейдемо до завдань сталого розвитку. Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку (МКНСР) визначила такі стратегічні завдання сталого розвитку, що передбачають трансформацію і соціальної, і економічної, і екологічної складових системи «регіон»:

– прискорення процесів економічного зростання, що передбачає скорочення диспропорцій в територіальному розвитку;

– зміна якості зростання;

– створення умов, при яких задовольняються основні потреби населення і забезпечується стійкий рівень зростання його чисельності;

– збереження соціально-економічного потенціалу;

– перехід на сучасні технології та облік ризику;

– врахування екологічних і економічних аспектів при прийнятті управлінських рішень [14].

– Розглянемо мету і завдання сталого розвитку в регіонах України.

– Ключові засади сталого розвитку в регіонах України зафіксовані в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженій Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [11].

Метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Задля цього рух уперед здійснюватиметься за такими векторами [4; 11]:

– вектор розвитку – забезпечення сталого розвитку держави (у тому числі регіонів) та проведення в ній структурних реформ, наслідком чого має стати підвищення стандартів життя.;

– вектор відповідальності – сприяння територіальним громадам у самостійному вирішенні питань місцевого значення, бо такими діями вони, по-перше, зможуть забезпечити свій добробут, по-друге, нести муть відповідальність за розвиток усієї країни;

– вектор безпеки – йдеться як про зовнішню безпеку, так і про внутрішню. Гарантування зовнішньої безпеки – це здатність захистити цілісність і недоторканість кордонів держави. Внутрішня безпека ґрунтується, перш за все, на належній діяльності судової системи, яка повинна функціонувати на засадах неупередженості та справедливості. Вектор безпеки охоплює також безпеку життя та здоров'я людини, що потребує впровадження ефективної медицини, соціального захисту вразливих верств населення та безпечного стану довкілля.

– вектор гордості – повинен спонукати до того, щоб Україна посіла гідне місце серед провідних держав світу.

На основі вищевикладеного можемо зробити висновок, що досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

– підвищити зв'язність регіонів за активного посилення каркаса системи розселення, враховуючи конкурентні переваги багатоядерної структури, на основі яких оптимізується розміщення продуктивних сил, більш ефективно використовуються комунальна та соціальна інфраструктура, здійснюється дифузія інновацій на периферійні території;

– сформувати «полюси зростання» – опорні зони розвитку, здатні приймати значний обсяг інвестицій, які характеризуються прискореними темпами економічного зростання на основі насичення регіонів підприємствами промисловості і сільського господарства, що забезпечують зайнятість населення;

– підвищити якість і ефективність інженерної та транспортної та інфраструктури.

Висновки. На нашу думку, для успішного формування та реалізації стратегії сталого соціально-економічного розвитку регіонів, необхідно мати науково обґрунтований механізм визначення мети, орієнтований на ефективне формування, використання, розвиток і збереження регіонального людського потенціалу. При цьому для визначення процесів, що визначають функціонування і розвиток регіональних соціально-

економічних систем, необхідно спиратися на дві відносно незалежні один від одного цільові компоненти: економічну і соціальну ефективність. Концептуальне рішення подолання суперечності між економічною і соціальною ефективністю міститься в забезпеченні ефекту комплементарності: соціальна ефективність може бути забезпечена тільки в умовах економічного зростання, а економічне зростання вимагає використання якісного людського потенціалу, який формується, тільки починаючи з певного рівня якості життя, як наслідок соціальної ефективності. У зв'язку з цим необхідний комплекс заходів державного керуючого, в

тому числі регулюючого впливу. При цьому самоорганізація громадянського суспільства поєднується зі збалансованим функціонуванням механізму управління сталим розвитком регіону при ефективних зв'язках з керованою підсистемою.

Таким чином, механізм визначення мети сталого розвитку регіону включає в себе правила, процедури, функції, методи, способи, які регламентують дії акторів регіональної соціально-економічної системи, комплекс інструментів, в тому числі заходів антикризового управління, які здійснюються органами державної влади та місцевого самоврядування.

Список літератури:

1. Білорус О.Г. Глобальний сталий розвиток : [монографія] / О.Г. Білорус, Ю.М. Мацейко. – К.: КНЕУ, 2006. – 488 с.
2. Борщук Є.М. Основи теорії стійкого розвитку еколого-економічних систем : [монографія] / Є.М. Борщук. – Львів: Растр-7, 2007. – 435 с.
3. Бурик З.М. Концептуальні підходи до державного регулювання сталого розвитку в Україні / З.М. Бурик // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2017. – Вип. 2(52). – С. 65–74.
4. Бурик З.М. Формування концепції сталого розвитку регіону [Електронний ресурс] / З.М. Бурик // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2014. – № 1. – Режим доступу до ресурсу: http://el-zbirn-du.at.ua/2014_1/22.pdf.
5. Буркинский Б.В. Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития ИПРЭИ НАН Украины / Б.В. Буркинский, В.Н. Степанов, С.К. Харичков. – Одесса: Феникс, 2005. – 575 с.
6. Герасимчук З.В. Теоретичні та прикладні засади прогнозування стійкого розвитку регіону : [монографія] / З.В. Герасимчук, І.С. Кондіус. – Луцьк: Надстир'я, – 2010. – 412 с.
7. Герасимчук З.В. Стимулювання сталого розвитку регіону: теорія, методологія, практика : [монографія] / З.В. Герасимчук, В.Г. Поліщук. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. – 516 с.
8. Данилишин Б.М. Устойчивое развитие в системе природно-ресурсных ограничений / Б.М. Данилишин, Л.Б. Шостак. – К.: СОПС Украины НАНУ, 1999. – 367 с.
9. Згуровський М.З. Аналіз сталого розвитку – глобальний і регіональний контексти : ч. 2 / М.З. Згуровський. – 2010. – С. 15–38.
10. Квятковська Л.А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства / Л.А. Квятковська // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса, 2013. – Вип. 1(48). – С. 85–89.
11. Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020”: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>.
12. Сахаєв В.Г., Шевчук В.Я. Сталий розвиток і економіка природо відтворення / Центр дослідження сталого розвитку. Київ: Геопринт, 2004. – 213 с.
13. Цілі Розвитку Тисячоліття – Україна 2015. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Інститут демографії та соціальних досліджень, ПРООН в Україні. – Київ, 2016. – 132 с.
14. World Commission on the Environment and Development. Our Common Future. – Oxford, 1987.

УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ РЕГИОНА: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И ПРИНЦИПЫ

В Украине продолжается этап комплексных перевоплощений, целью которых является выход страны на траекторию устойчивого социально-экономического развития. В данной статье исследованы особенности устойчивого развития регионов. Автором определены и систематизированы основные цели, задачи и принципы устойчивого развития. А также предложены рекомендации по формированию задач устойчивого развития регионов Украины.

Ключевые слова: регион, устойчивое развитие, принципы управления, социально-экономическое развитие.

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE REGION: MODERN APPROACHES AND PRINCIPLES

In Ukraine, the stage of complex reincarnations is continuing, the purpose of which is to leave the country on the trajectory of sustainable socio-economic development. In this article the features of sustainable development of regions are investigated. The author defines and systematizes the main goals, objectives and principles of sustainable development. And also suggested recommendations for the formation of tasks of sustainable development of regions of Ukraine.

Key words: region, sustainable development, management principles, socio-economic development.